Přednáška STM, AFM pro EMFKL

RNDr. Pavel Kocán, Ph.D. pavel.kocan@mff.cuni.cz

Doc. Ivan Ošťádal, CSc.

1. scanning tunneling microscope

STM – řádkovací tunelový mikroskop (nebo taky rastrovací tunelový mikroskop...)

IBM

Nature 363, 524-527 (1993)

NC v roce 1986

Gerd Binnig a Heinrich Rohrer (IBM Research Laboratory, Zurich, Švýcarsko) -Nobelova cena roku 1986 za návrh rastrovacího tunelového mikroskopu

společně s prof. **Ernstem Ruskou** (Fritz-Haber-Institut der Max-Planck-Gesellschaft) za základní práci v elektronové optice a za návrh prvního elektronového mikroskopu

Gerd Binnig

Heinrich Rohrer

Řádkovací tunelový mikroskop - princip

•Doc. Peksa: "rejpání hřebíkem do kusu plechu"

 sonda – poslední atom ostrého hrotu

 hrot tak blízko povrchu, že teče tunelový proud – tunelový efekt

 udržení konstantní vzdálenosti od povrchu pomocí regulace konstantního tunelového proudu + skenování povrchu =

 výsledek: atomární rozlišení v reálném prostoru = STM (Scanning Tunneling Microscope)

Zasazení do kontextu

- Povrchové metody
- Integrální metody jsou dlouho známé
 Difrakce pomalých elektronů (LEED) – inv. 1927, populární od 1960

•X-ray photoelectron spectroscopy (XPS) – efekt znám dlouho, první výsledky 1950s

Auger electron spectroscopy (AES)

- inv. 1920s, populární od 1950s.

 Chybějící informace: lokální uspořádání na atomární úrovni

- Příklad: Si(111)7x7
 - známa dlouho, množství navržených a zavržených modelů na základě spektroskopických a difrakčních metod
 - po objevu STM a atomárně rozlišených snímcích 7x7 model rychle dokonvergoval ke správné struktuře

G. Binnig et al., Phys. Rev. Lett. 50 (120) 1983

Scanning Tunneling Microscope

wolframový drát, Ø 0.25 mm

© A. Edmunts & al., IGV KFA Julich, (obrázky z SEM)

Scanning **Tunneling** Microscope

$$I = f(V) \exp(-s \phi^{1/2})$$

vlnově-částicová dualita - elektron se chová jako částice i jako vlnění

Závislost tunelového proudu na vzdálenosti elektrod

Řádkovací tunelový mikroskop - realizace

- 1) (polo)vodivý vzorek
- 2) ostrý hrot
- 3) jemný pohyb x,y,z piezokeramika
- 4) zpětná vazba

Technika STM – mód konstantního proudu

Technika STM – mód konstantní výšky

v praxi – zpětná vazba se potlačí pouze částečně – reaguje pouze na "hrubší" změny, v proudovém obrázku vyniknou detaily

Porovnání z-ového a proudového modu

MnSi na Si(7x7)

Princip STM – vliv elektronových stavů

STM zohledňuje lokální hustotu elektronových stavů:

$$I = \frac{2\pi |e|}{\hbar} \int_{0}^{eV} \rho_L (E_F - eV + \varepsilon) \rho_R (E_F + \varepsilon) |M|^2 d\varepsilon$$

Hrot sleduje plochu konstantní lokální hustoty stavů pro energii odpovídající potenciálu hrotu vůči Fermiho mezi vzorku. Zdánlivá "výška" atomu viděná hrotem závisí na elektronické konfiguraci atomů zkoumaného povrchu.

Proto se v obrázku monokrystalické slitiny PtRh jeví Pt tmavší.

STS –Scanning Tunneling Spectroscopy

vliv elektronových stavů – inverzní kontrast

FIG. 1. STM images at the same area of clean Si(100) in (a) the unoccupied and (b) the occupied states at 300 K. Scan area is $15 \times 10 \text{ nm}^2$ for both images. For (a), $V_{sample} = 1.4 \text{ V}$, I = 0.13 nA and for (b), $V_{sample} = -1.9 \text{ V}$, I = 0.13 nA. A typical C defect is enclosed by the circles. A zoomed-in C defect in the occupied state is shown in the inset where two protrusions on two adjacent dimers are clearly seen and the other half of the dimers is depressed.

PRB 67 153307 (2003)

PRB 77 113301 (2008)

tungsten tips used in experiments

Figure 1: Images of tungsten tips taken few hours after etching. a) Large-scale SEM image, the wire diameter is 0.3 mm; b) SEM image showing microcrystalline structure of the tip; c) and d) SEM and TEM images of tips with curvature radius less than 5 nm. Tungsten core is covered by a thick oxide layer; e) STM image of $Ag/Si(111)-(7\times7)$ layer deposited when the tip was in tunneling contact with the surface. The tip 'shadow' is visible in the layer.

Příprava hrotů pro STM – leptání W hrotu v roztoku NaOh

Úprava hrotu v UHV

- ohřev
 - přímým kontaktem
 - elektronovým bombardem
 - autoemisním proudem
- vyboření hrotu o povrch

Figure 5: Cleaning the tips by electron bombardment. Evolution of autoemission threshold with increasing heating power. Dashed lines are to guide the eye. Profiles of the tips after the treatment are included (imaged by TEM).

Pt-Ir hrot po kolizi s povrchem vorku KFPP, snímek ze SEM (J. Macl)

Realizace STM na KFPP

evaporated

Realizace STM na KFPP

UHV STM head ASCAN

Carrousel

the cell for cleaning a tip by electron bombardment

sample holder

Top view

Řádkovací tunelová spektroskopie

scanning tunneling spectroscopy -STS

Řádkovací tunelová spektroskopie - princip

© Crommie Group 2007, University of California, Berkeley

Řádkovací tunelová spektroskopie - příklad

Spectroscopic imaging

(d) V= 1.4V

(e) V= 1.6V

Phys. Rev. B 73, 161302(R) (2006)

STM – co lze pozorovat - příklady

Co lze pozorovat...

- ... atomární strukturu
- ... pohyb atomů po povrchu
- ... reakce atomů
- ... růst objektů s malou dimenzí (kvantové tečky, dráty a spol.)
- ... fázové přechody
- ... kvantové jevy

Povrch Si (111)7x7

Surface Si(100) 2x1

STM imaging

- a) empty state image
- b) filled state image (defects of various types visible)

GaAs (100)

GaAs – polovodič budoucnosti :)

6,4 nm x 8,0 nm napětí na hrotu ~ 3V - zobrazuje As atomy

Adsorpce kovů na Si površích povrchová rekonstrukce - předloha pro růst nanostruktur

Si(111)-(7×7)

FIG. 30. DAS model of the Si(111)(7×7) surface. (a) Top view. Atoms on (111) layers at decreasing heights are indicated by circles of decreasing sizes. (b) Side view. Large open and solid circles indicate atoms on the ($\overline{101}$) plane through the long diagonal across the corner holes. Smaller open and solid circles are atoms on the next ($\overline{101}$) plane. The unfaulted half of the unit cell is on the right-hand side of the image. [After Takayanagi *et al.* (1985).]

In na Si(111)-(7×7)

Jian-Long Li et al., PRL 88 (2002),66101

Povrchové procesy

A, A'- depozice B - desorpce C – připojení ke schodu D - difuse

D'- difuse podél schodu

E – připojení k ostrůvku

F – vznik nového zárodku G – rozpad nestabilního zárodku

H – odpojení atomu od ostrůvku

I – přeskok atomu ze schodu dolu

J – skok atomu nahoru na schod

...atomární difuse

Atomy a páry atomů Cu na Ag(111), T = 16 K

Phys. Rev. Lett. 93 (2004) 056102

$\frac{\text{Atomy Ag na Si(111)}}{T = 40 \text{ }^{\circ}\text{C}}$

Pt atomy na Pt(110)

Aarhus Universitet

Růst objektů s malou dimenzí – růst krystalu

růst Si(100) krystalu

Bert Voigtländer, Jülich

Růst objektů s malou dimenzí – růst krystalu

růst Ge vrstvy na

University of Rome

Růst objektů s malou dimenzí – růst krystalu

růst Ag kvantových teček na Si(111) - vznik umělého 2D krystal

Růst objektů s malou dimenzí – růst kvantových drátů

růst In kvantových drátů na Si(100

jsme omezeni na povrch?

STM omezeně "vidí" i pod povrch příklad: Mn dopanty v GaAs

FIG. 1 (color online). (a) Mosaic of three overlapping topographical images measured at T = 77 K, on a (110) surface, with sample-to-tip voltage $V_{st} = +1.7$ V, current $I_t = 100$ pA. The Be-doped and Mn-doped GaAs layers are clearly identified. The triangular-shaped and butterflylike images correspond to Be and Mn dopants, respectively. (b) Atomic-resolution image $(V_{st} = 1 \text{ V}, I_t = 100 \text{ pA})$ showing a few impurity states. (c) Typical $I_t(V_{st})$ and dI_t/dV_{st} curves measured at fixed height in the center of a Mn impurity image.

FIG. 4 (color online). Bulk impurity cross section (BICS) (left), simulated STM images (SSTM) (center), and experimental STM images (right) of a Mn neutral acceptor located *n* monolayers (n = 3 to 5) below the (110) surface. BICS is calculated in a (110) plane, *n* atomic planes away from the impurity, and SSTM 2 Å above the surface. SSTM LDOS is multiplied by 10⁴ with respect to BICS. As (white) and Ga (black) positions on the surface are indicated.

PRL 101, 196801 (2008)

Manipulace s atomy

Manipulace s atomy

IBM

Povrch Cu(111)

Stojaté vlny ve dvourozměrném (2D) "elektronovém plynu"

 $\lambda \approx 1.5 \text{ nm} (\approx 10 \text{ atoms}),$ amplituda na hraně schodu $\approx 0.004 \text{ nm}$ $T \approx 4 \text{K}$

© M.F. Crommie, C.P. Lutz, D.M. Eigler, *Nature 363, 524-527 (1993)*

kvantová ohrádka

Vytvořeno atom po atomu!

IBM

Manipulace s atomy

hrot se přiblíží k atomu tak blízko, aby došlo k interakci
hrot táhne atom za sebou ("pull mode") nebo tlačí před sebou ("push mode")
obvykle – nízké teploty (L He)

Univ. of California

Manipulace s jednotlivými atomy a molekulami

Molekulární kaskády – nejmenší aktivní prvky

Díky slabé odpudivé interakci mezi molekulami CO na povrchu Cu(111) lze tři molekuly uspořádat do metastabilní konfigurace. Tato nestabilita uměle vyvolaná na konci molekulární kaskády se může šířit na "velké" vzdálenosti.

Realizace 12×17 nm

Odbočka – Mooreův zákon

Mooreův zákon (1965!) - "složitost součástek roste s časem exponencielně při zachování stejné ceny." (Gordon Moore – spoluzakladatel firmy Intel)

Jak dlouho bude Mooreův zákon platit?

Význam dopantů

3D simulace FETu (field effect transistor) 30x30nm s náhodně rozmístěnými dopanty, barva odpovídá elstat. potenciálů (červená 1 V, modrá 0 V). Fluktuace vlivem dopantů ovlivňují funkci FETu se zmenšováním polovodičových součástek začíná být každý jednotlivý dopant důležitý!

Roy: Where Do the Dopants Go?, Science 309, 388 (2005)

Single atom transistor

Mikroskopie atomárních sil

atomic force microscopy - AFM

Mikroskopie atomárních sil

= AFM (Atomic Force Microscope)

http://www.nanocraft.de

princip podobný jako u STM
místo tunelového proudu se využívá atomárních sil
např. pomocí laserového paprsku se měří náklon raménka s hrotem

Princip AFM

Atomic force microscopy (AFM)

Physical principles:

Lennard-Jones potential qualitative form

Fig. 68. SEM images of AFM tips on rectangular cantilevers [54]

Fig. 72. AFM image acquisition at constant force

Fig. 73. AFM image acquisition at constant average distance (constant height)

AFM v dynamickém modu

Schematic illustration of AFM operation in dynamic mode (a), and of the onset of the chemical bonding between the outermost tip atom and a surface atom (highlighted by the green stick) that gives rise to the atomic contrast14, 15 (b). However, the tip experiences not only the short-range force associated with this chemical interaction, but also long-range force contributions that arise from van der Waals and electrostatic interactions between tip and surface (though the effect of the latter is usually minimized through appropriate choice of the experimental set-up). c, Curves obtained with analytical expressions for the van der Waals force, the short-range chemical interaction force, and the total force to illustrate their dependence on the absolute tipsurface distance. d-e, Dynamic force microscopy topographic images of a single-atomic layer of Sn (d) and Pb (e) grown, respectively, over a Si(111) substrate. At these surfaces, a small concentration of substitutional Si defects. characterized by a diminished topographic contrast20, is usually found.

Nature 446, 64-67 (2007)

tuning fork AFM

Příklad MEFM (magnetic exchange force microscopy)

Figure 1. (a) Atomic force microscopy topography image of about 1.3 atomic layers of Fe deposited on W(001). (b) Line section showing substrate steps and areas covered by one and two atomic layers of Fe. (c) Atomic resolution on the Fe monolayer displaying the p (1 × 1) structural and chemical surface unit cell ($\Delta f = -28.5$ Hz). Protrusions represent the positions of Fe atoms. The corrugation amplitude is about 10 pm; cf. line section. (d) Magnetic surface unit cell on the Fe ML ($\Delta f = -14.8$ Hz). Only every second Fe atom appears as a protrusion. The magnetic corrugation amplitude is about 10 pm; cf. line section. Parameters for (c) and (d): $c_{z} = 32.5$ N/m, $A_{0} = 5$ nm, $f_{0} = 156$ kHz, Q = 24410.

kombinace STM s jinými technikami

• STM + ab initio výpočty

© Ondřej Krejčí

kombinace STM s jinými technikami

• STM + LEED (low energy electron diffraction)

Structural changes observed by LEED

Structural changes observed by STM

- shapeless
- clusters

kombinace STM s jinými technikami STM + KMC (kinetic Monte Carlo)

experiment

1.5 ML

3 ML

5 ML

0

10 20 30 40 50 60

x [nm]

Comparison with other methods

Lattice parameters, long range arrangement of atoms: STM, AFM cannot be comparable with diffraction methods !

STM, AFM

- real space imaging
- local, atomic resolution
- local spectroscopy STM: tunneling electrons – LDOS, CITS; AFM: force – chemical information
- Non destructive methods
- Manipulation with surface atoms (STM, AFM) and simultaneous surface imaging
- exclusively surface sensitive
- experimentally difficult
- HRTEM atomic resolution in phase space
- LEEM atomic step resolution
- FIM atomic resolution, sample in a shape of a tip